

Bernardin Schellenberger

A nagy apa

TIZENHÉTÉVESEN OLVASTAM *Léon Bloy* (1846-1917) *A kétségbeesett* című regényét. A francia katolikus író sok önéletrajzi elemet dolgozott bele művébe. Elképzelhetetlen szegénységben élt, és prófétai pátozzal az evangéliumi élet olyan radikális következetességéért szállt síkra, hogy emiatt a polgári életből és az egyházi közegekből egyaránt kutasztották, s végül magányosan, nyomorban halt meg.

Élhetetlen életét egy korábbi párizsi prostituálttal osztotta meg; ennek az életnek egyik csúcspontján néhány hétre a karthauzi szerzeteseknek az Alpokban, Grenoble közelében fekvő anyakolostorában keresett menedéket. A szerzetesek vendégszeretően fogadták. Az atyák egyike naponta időt szánt arra, hogy beszélgesse vele: felismerte Bloy egyedülálló hivatását, és segítette neki abban, hogy jobban megismerje önmagát. Végül józanul, egészséges emberi ésszel a következő lépést ajánlotta neki, amikor ezekkel a szavakkal búcsúzott el tőle:

„Menjen, Isten békéje legyen Önnel! Ön talán nagyra hivatott, nem tudom. Önt az élet annyira letérítette minden megszokott vágányról, hogy ez a legnagyobb tartózkodást kívánja meg tőlem, sőt megbénítja aggályaim közlését. Ön elnyerte a karthauziak imáit, s azok továbbra is kísérik Önt, mintha a vesztőhelyre menne, Ön ugyanis alapjában véve halálos veszedelemben forog. Ezzel mindent elmondtam. Tehát menjen békében, drága szerencsétlen, és ne feledje el: Ha átkok közepette minden ajtó bezárul is Ön előtt, egy kapu akkor is szélesre tárva áll, s ennek küszöbén Ön mindig megtalál majd minket, hogy kitárt karral fogadjuk Önt.”

A KÖNYVNEK EZ A FEJEZETE tartós benyomást tett rám, és meghatározta életemzmenyemet: olyan helyen szeretnék élni, s ha lehet, olyan helyre szeretnék válni magam is, ahol az emberek – a kívülállók és a zátonyra futottak is, sőt mindenképp előttük – *elismertnek* és *elfogadottnak* élhetik meg magukat, és új életkedvet meríthetnek. Elbűvölő életemzmeny volt ez – olyan bölcs szívűvé és olyan tágas szeretetűvé válni, hogy alkalmassá váljak arra,

hogy megígérhessem egy embernek: „Ha átkok közepette minden ajtó bezárul is Ön előtt, egy kapu akkor is szélesre tárva áll, s ennek küszöbén Ön mindig megtalál majd engem, hogy kitárt karral fogadjam Önt.” Nem pontosan ezt mondja-e a Lukács-evangéliumban a tékozló fiú apja a végre hazatért fiúnak (vö. Lk 15,20-24)? Nem magának – a tékozló fiú apja által megtestesített – „mennyei Atyának” a szavai-e ezek? Ez nem veti-e szét az „apáról” és az „anyáról” alkotott képünket? Hiszen ha meg akarunk maradni a „tipikusan férfias” és „tipikusan nőies” klasszikus osztályozásánál, akkor a példabeszéd inkább „nőies”, mint „férfias” vonásokkal ábrázolja a tékozló fiú apját. A görög szövegben egyenesen az áll, hogy szerencsétlen fiának megpillantásakor „a méhébe hasított a fájdalom”. Ez pontosan megfelel annak a fogalmazásnak, amellyel az Ószövetség az élő gyermek anyjának reakcióját írja le, amikor Salamon kimondja híres ítéletét, hogy karddal vágják ketté a gyermeket (1Kir 3,26). Ennek az „apának” a nagysága meghalad minden emberi kategóriát. A „nagyapa” fogalma talán arra is utal, hogy akit így hívnak, attól a szokásos apai léte meghaladó nagyságot várnak el.

Mindenesetre a „nagy” apa képe döntően hozzájárult ahhoz, hogy az érettségi után szerzetes lettem; bár nem a karthauzi rendben, mégis olyan formában, amelyben a fő téma az, hogy embernek lenni Isten színe előtt, s ettől semmilyen más igényes feladat nem térít el. Ezt az életmódot az a hit inspirálja, hogy az „élet” végtelenül több, mint a biológiai élet, és így mélyebb értelemben az is „nagyapává” válhat, és az élet továbbadója lehet, akinek ez fizikai értelemben nem adatott meg.

A KÖZÉPKORI GRÁL-ELBESZÉLÉSBE (amely mostanság ismét divatba jött, és amelyet reménytelenül kicsavarnak) szintén egy szerzetes, mégpedig egy remete játszik főszerepet a darab hőse, *Perceval* útja szempontjából. Ennek az útnak a kezdetén *Perceval*nak egyszer megmutatták a titokzatos Grált, de ő még nem tudott mit kezdeni vele, és nem volt képes helyesen bánni vele.

Meglehet, ez fantáziadús leírása egy emberi alaptapasztatatnak: az embernek gyermek- vagy ifjúkorában valódi álmái és víziói vannak élete értelmét illetően, de még nem érett ezekre. Talán egészen el is felejtik őket. *Chrétien de Troyes* azt mesélte el a 12. században, hogy *Perceval* végül „annyira elveszítette emlékezetét, hogy már nem emlékezett Istenre ... Így töltött el öt évet, de emiatt azért nem mulasztotta el, hogy a lovagi dicsőséget keresse. Furcsa, rossz és kemény kalandok után mászkált, és elég sok ilyenre talált ahhoz, hogy ezekben fölöttébb jól megállja a helyét”. Ez szinte úgy hangzik, mintha mai sikeres férfiak ábrázolása lenne, ami azt mutatja, hogy időtlenül érvényes témáról van szó. *Perceval* megállapítja, hogy mindezen évek alatt „nem lett okosabb ... Sírva lovagol a fák-bokrok között.” Ekkor eljut egy remeteséghez, „leszáll lováról, leteszi fegyvereit, lovát egy kőrifához köti, és belép a remetéhez”. A remete jóságosan és megértően fogadja. *Perceval* meggyónja neki addigi életét, és bevallja, hogy „már fogalma sincs, hogyan tovább”. A remete jó terapeutának bizonyul: megnyitja a kétségbeesett *Perceval* szemét életének addigi értelmére, megfejt neki azokat a rejtélyes jeleket, amelyekben már részesült, és tanácsokkal látja el további útjára vonatkozóan.

A mi összefüggésünk szempontjából figyelemre méltó, hogy a remete feltárja *Perceval* előtt, hogy ő a bácsikája, mégpedig elhunyt anyjának fivére. Bár ez nem a „nagyapa”, de ahhoz hasonlóan új minőségű „apa”.

AZ UTÓBBI ÉVEKBEN a katolikus világifjúsági találkozókra és a pápálátogatásokra szerte a világban egyre gyakrabban lehet találkozni azzal a jelenséggel – és így volt annak idején II. János Pál pápa halálakor vagy Roger testvér körül Taizében is –, hogy a világ ifjúsága ismét ezt a „nagyapát”, a „nagybácsit”, a „remetét” keresi, sőt éljenzi. Nem éppen ezt az időtlen archetípust jeleníti-e meg optikailag és tartalmilag is a Németországban jelenleg messze a legkeresettebb spirituális író és lelki tanító, Anselm

Grün? Régóta ismert, de sokak által egyáltalán nem pontosan értett tartalmi kijelentéseinél fontosabb az, amit típusként kisugároz. Ez a sztarc típusa Oroszországban, a caddiké a hászid zsidóságban, a gurué Indiában. „A remete, aki az ifjúság elképzelésében ismételtelen felbukkan ..., birtokolja azt az adományt, hogy fényt sugároz a sötétségben ... Rendelkezik azzal a képességgel, hogy elkülönüljön a kollektív hangulatok, előítéletek, vágyak és kívánságok áramlataitól, a fajtól, a nemzettől, az osztálytól és a családtól, azzal a képességgel, hogy elhallgattassa maga körül a lármás kollektívizmus hangzavarát...” (V. Tomberg).

Ha az emberlét egyik dimenzióját kivetítjük valamely típusra, és abban tisztelik, akkor ez annak jele lehet, hogy ez a dimenzió kívándorolt a hétköznapok valóságából. Amit az ember oltárra állít, azt elkülönítette normális életéből; ahelyett, hogy magában hordozná, távolságot tart tőle; imádjá, ahelyett hogy megélné azt.

Ennélfogva felmerül a kérdés, hogy a „nagyapai” mivolt messzemenően kiveszett-e társadalmunkból. A nagyapa nem az apa. Bár a rendszerelvű terápiában egyre világosabban fölismerik, hogy bizonyos megoldatlan témák és régi életrajzi terhek hogyan adódnak tovább egyik nemzedékről a másikra a nemzedékek láncolatában, amíg valaki meg nem oldja őket, ennek ellenére a nagyapa kapcsolata az unokájával érezhetően más, mint az apáé: lazább, oldottabb, tágasabb.

MANAPSÁG, A SZÜNTELEN ÚJÍTÁSOK KORÁBAN az idősek elveszítették azt a tekintélyüket, amely abból fakad, hogy nagyobb élettapasztalatuknak köszönhetően jobban tudnak tájékozódni, mint a fiatalok. Az unokák inkább úgy látják, hogy nagyszüleik nem képesek lépést tartani a modern élettel, hiszen nap mint nap ezt tapasztalják. A tacsókölyöknek kell megmutatnia a nagyinak vagy a papinak, hogyan kell beprogramozni az új ébresztőórát, és a kölyök nehézség nélkül képes is rá. És mivel az előtérben csupa olyan dolog áll, és kelt benyomást, ami funkcionál, háttérbe szorultak, sőt megszűntek létezni azok a különleges minőségek, amelyeket az öregedés, és csakis az öregedés képes magával hozni. Ezeknek a minőségeknek semmi közük a funkcionáláshoz, hanem az élet másfajta látásmódjával függnek össze. Öt-

ven, hatvan, hetven évnyi megélt élet után az embernek valamivel jobban kellene tudnia fölbecsülni, mi számít az életben. Erre csak saját, örömmel átélt vagy megszenvedett tapasztalatai alapján lehet képes. E tapasztalatokat a legjobb esetben sem pótolhatja egy fiatal koravérsége. Végso soron csak az élet megélése által lehet megtanulni, mit jelent az élet, következésképpen annál többet kellene erről tanulnunk, minél tovább élünk. De végbemegy-e ez a tanulási folyamat? Nem arról van-e szó inkább, hogy a médiumok, a reklámok és a közvetlemény-formálók egyre erősebben táplálják a „fiatal öreg” ideálját, aki önmagának és másoknak is bizonyítja, hogy mindennel képes lépést tartani? Ugyhogy a végén egyes szülők és nagyszülők fiatalabbnak hatnak, mint gyerekeik és unokáik – vagy legalábbis úgy tesznek, mintha fiatalabbak lennének.

Ténylegesen úgy tűnik, hogy az ember lelkének nem kell feltétlenül öregednie, sőt egyre fiatalabbá, könnyedebbé és tágasabbá válhat. De ez valami más, mint megrekedni infantilis életképességekben és élettartalmakban.

PARADOX MÓDON MEGVAN ANNAK AZ ESÉLYE, hogy a lélek fiatalabbá válik, leginkább pont olyan emberek esetében, akik pozitívan fogadják öregedésüket. Ha megtanuljuk számlálni napjainkat és éveinket, ahelyett hogy elfojtanánk őket, bölcs szívét szerzünk magunknak, áll a 90. zsoltárban. Ez a bölcsesség abban áll majd, hogy megtanultuk, mit jelent embernek lenni.

Ebben az esetben az ember megtapasztalta saját határait, és tudja: az emberhez hozzátartozik a gyengeség és hibák elkövetése is. A végén minden kegyelem, nem pedig látványos teljesítmények megkoronázása. Következésképpen az ember abbahagyhatja mások megítélését. A sivatagi atyák elbeszéléseiben található néhány olyan, mint a következő: „Egy testvér vétkezett, és a pap kiutasította a templomból. Ekkor Beszárion pátriárka felállt [a „patriárka” további szinonimája a „nagyapának”], és kiment vele, miközben így szólt: »Én is bűnös vagyok.«” Bizonyos hibákat és ostobaságokat egyenesen mosolyogva lehet elnézni a fiataloknak, ahelyett hogy romlottságukról lamentálnánk.

Az idősebb ember megtapasztalta már az élet sűrűjét. Ez nem a látványos élvezetek vég nélküli halmozásától függ, hanem az észle-

lés elevenségétől. Következésképpen „az élettel betelve” az ember már nem sajnálja a fiataloktól, hogy ők legyenek soron, ahelyett hogy irigyen nézné, mi mindent engednek meg maguknak. Sőt bátoríthatja is őket, hogy félelem nélkül keressenek új, kockázatos utakat.

ILYEN FIATAL-ÖREG EMBERNEK ÉLTEM MEG harminc évvel ezelőtt *Heinrich Spaemann*, „Spaemann atyácskát”, ahogyan egyesek hívták őt jóságosan. Ezt a papot és lelki kísérőt semmilyen új ötlettel nem lehetett megrémíteni. Következésképpen Jézusra vetette tekintetét, és ezért világosan meg tudta mondani, mi az, aminek kilátása van arra, hogy Jézus szerinti legyen, és mi az, aminek nincs. Azt képviselte, amit *Karl Rahner* a merészség elveként így fogalmazott meg: „Bizonyos válsághelyzetekben a kockáztatás a biztosabb alternatíva.”

Ha az apa a szigorúság dolgában illetékes, akkor a nagyapa a tágaság, sőt a kreatív könnyelműség dolgában. Az apának föl kell építeni valamit, a nagyapa megengedheti magának az elengedést.

Ilyen nagyapákkal ritkán lehet találkozni. Mitől van ez? Alighanem attól is, hogy jelenlegi kultúránk nem irányozza elő a létüket.

Richard Rohr egyszer rámutatott arra, hogy a hindu kultúra négy egymást követő életállapotot, és ezzel a hivatás pozitív formáit irányozta elő az egyén számára: a tanítvány, a családfő, az erdei remete és a kolduló szerzetes életállapotát. Az „erdei remete” az, aki miután túljutott élete közepén, fölépítette külső egzisztenciáját és fölnevelte a gyerekeit, a belső értékek felderítése felé fordul. A „kolduló szerzetes” pedig az, aki miután egy életen át másokért dolgozott, él azzal a „joggával”, sőt abban látja hivatását, hogy olyanként éljen, aki mindent ajándékba kap, amire szüksége van. Ez a két vízió nálunk teljesen hiányzik, ezért nemigen tudunk pozitívumot látni az öregségben, hanem gyakorlatilag az ifjú lét szétesésének szakaszát látjuk benne: aljában véve csak perlekedni lehet vele, vagy minden eszközzel harcolni ellene.

MANAPSÁG VITA FOLYIK ARRÓL, nem kellene-e megtalálni az egyes életszakaszokba való beavatás új formáit. Az átmenetek effajta rituáléinak klasszikus állomásai azokon a pontokon vannak, ahol ez az átmenet „objektív”, azaz különben is „magától” megtörténik a valóság-

ban: születés, serdülés, házasság, halál. A rituálék tudatosítják a döntő egzisztenciális eseményeket, megkönnyítik, értelmezik, elmélyítik őket. Ahol a valóságban nem történik meg valami, vagy a közösség egyáltalán nem akarja azt előírni, gyakorolni és művelni, ott a megfelelő rítus csak pótlék lesz, sőt önbecsapássá válik.

Az a pont, amelyhez a „nagyapává”-válásba való beavatás esetleg kapcsolódhatna, az első unoka megszületése lehetne, vagy a kenyérkereső munka világából való

kilépés időpontja. De az öregedéstől való idegenkedés jelenlegi léghőmérsékletében feltehetően csekély igény mutatkozna egy effajta rítusra. Csak a megváltozott mentalitás lenne képes létrehozni kreatív új rítusokat. Pusztán egy rítus nem teremt új mentalitást. Különösen akkor nem, ha egyáltalán nem létezik már olyan közösség, amely meghatározza, becsüli és műveli azt. Ezért első, szerény lépésként egyelőre nem marad más, mint hogy ismét megtanuljuk hálásan számlálni napjainkat és éveinket, hogy bölcs szívhez jussunk,

amely más szemmel néz az öregségre. Ez segíthetne abban, hogy egyre több férfi váljék azzá, amit a rítus végül is ünnepelhetne: „nagyapává” a szó fent leírt értelmében.

A szerző tizenöt éven át volt kontemplatív szerzetes, majd tíz évig egyházközségi lelkipásztor, jelenleg szabad foglalkozású író és fordító; számos könyvet adott ki a spiritualitásról.

Forrás: Publik-Forum Extra, 2006. november

Bajainkról beszélni?

Dúl az influenzajárvány. Egyre-másra jönnek a hírek a különböző betegségekről.

A napokban derült égből villámcsapásként ért bennünket a hír, hogy egyik barátunk kórházba került. Két nyaki verőere belülről megrepedt, az egyik teljesen elzáródott. Az agyban bizonyos részek (minimálisan) elhaltak. A gyors beavatkozásnak köszönhetően jól van, már dolgozik, csak fáradékony.

A betegségek kapcsán arra jutottam, hogy a betegség, a fájdalom, a szenvedés egyértelműen rossz az életünkben, de van bizonyos haszna. Közösségünk minden mást félretéve, egyértelműen összezárt, mondhatni szoros egységben összeforrt. A bajban egyesültünk.

A minket ért bajok egységesítő, kohéziót növelő hatásáról szeretnék most írni, mert ez már régen foglalkoztat.

Egyéni fájdalmak

Csaknem általános nézet, hogy nem kell a bajainkról beszélni. Egyéni fájdalmaink, fizikai és lelki bajaink nem tartoznak másokra, azokkal nekünk kell megbirkóznunk. Miért is terhelnének másokat, amikor nekik is van elég bajuk? Egyébként is szégyellhetem magam, hogy nem vagyok egészséges, fitt, derűs és boldog.

Az egészben az a legsötétebb, szinte démoni, hogy egyéni testi-lelki kínjaimmal magamba vagyok zárva. Nemcsak a közösségben, de a családban is jobb, ha nem beszélek arról, hogy itt fáj, ott fáj, hogy ez bánt, az bánt. Mindez azért démoni, mert ez a magatartás súlyos kapcsolatzavart, kapcsolathianyot eredményez, éppen a szeretetközösséget aknázza alá úgymond a szeretet, mások kímélése érdekében.

Egyéni boldogtalanság

Az ember boldogsága azon múlik, hogy szeret-e, és szeretik-e. Ha a nyomorúságainkat leplezni kell, és képmutatón módon megjártszani az egészséges, problémátlan, vidám figurát, akkor előbb-utóbb jelentkezni fognak a boldogtalanság tünetei. Mert ezáltal az oldalgökök elszáradnak vagy megsebződnek, és beáll az egyéni boldogtalanság állapota. Nem beszélve arról, hogy hazugságaink folytán a vezérgökök is megszakad vagy megsebesül, amitől végzetesen magára marad és boldogtalanná válik az egyén.

A felmagasztalt egyéni szenvedés

Önzésembe burkolózva eljuthatok oda, hogy egyéni szenvedésem és boldogtalanságom nagyszerű és szent dolog. Hiszen ez az „én” szenvedésem, az egyén sajátja. A mástól elszigeteltség, a különállóság, az önállóság jele. A személy gazdagságához, legbenső szent rejtélyéhez tartozik. Az „én” ügyem, aminek ne legyennek tanúi, mert ez senki másra nem tartozik. Ebben a felmagasztosult, ostoba látásban szenvedésem és boldogtalanságom az én legsajátosabb magántulajdonom, amit személyi sérthetlenség illet!

Pedig ha felmagasztalom kínjaim „egyéni” voltát, ha megtagadom az egyéni szenvedés és a közösség összefüggését, akkor lelkileg lefegyverzem magam, és megfosztom magam attól, hogy mások segítségével gyógyítsam sebeimet.

Kitárni egymás előtt fájdalmainkat!

Az lenne a helyes és célravezető, ha az ember mindig és mindenütt kész lenne kitárni a lelkét. Hogy ezzel megterhel másokat? Kárt okoz másoknak? Ha magában hordja bajait, még nagyobb kárt okoz a közösségnek.

Ugyanis mindent kimondani azt jelenti, hogy összefogok valakivel, valakkal. Talán álmunkban sem fordul meg a fejünkben, hogy az egyetlen igazi közösség a saját nyomorúságaink, félelmeink és egyéni szenvedéseink eggyé olvadása révén valósulhat meg. Jézus szándéka nem az volt-e, hogy öntudatra ébressze a boldogtalanságokat, a sírókat, a szenvedőket, és egységbe, közösségbe gyűjtse őket?! „Világ boldogtalanságai, egyesüljétek!” Nem ez volt az ő kiáltványa a Hegyen?!

Jézus közössége nem nélkülözheti az „együtt sírást”. Hazudnék, ha boldogságot színlelnék, amikor szenvedek, ha egészséget hazudnék, amikor beteg vagyok. Ha takarogatjuk sebeinket, ha magára hagyjuk a sebesültet, azzal csak szilárdítjuk a földön a boldogtalanság birodalmát.

Jézus a Getszemáni-kertben emberi vigaszra szorult. A szenvedésben, betegségben egymásra szorultunk. A közösség egyéni boldogtalanságunk közösségi szentélye és feloldozó helye lehet, és kell is lennie. Mert ahogy Diego Fabbri darabjában (Jézus pere) mondja a bírő: „Nincs más közösség, csak a bűnösök és szenvedők nagy családja, akik együtt kiáltanak Istenhez irgalomért!”

Kovács László